

CSATKAI ENDRE ÖRÖKSÉGE.

ÖSSZEÁLLÍTÁS A HOLOCAUST 70. ÉVFORDULÓJÁN

DOMONKOS OTTÓ | Bevezetés

A Sorsnak köszönhetem, hogy ifjú muzeológusként Csatkai Endre, Bandi bácsi keze alá kerültem, aki igaz szeretettel támogatott szakmai munkámban. Állandó kiállításával és száznál több külön kiállításával, előadásaival, emberi kapcsolatainak segítségével, a közéleti munkába való bekapcsolódással általa kerültem egyre közelebb Sopron város életének, történetének megismeréséhez és megértéséhez, a sopronivá válásához.

Önéletírásaival a Soproni Múzeum kérésére kezdtem foglalkozni, ami idős korban is nagy élményt jelent számomra. A munka során még jobban megismerhettem mély humánusát, őszinte emberségét, finom humorát, továbbélését a „rabságban”. 1938-ban keresztény hitre tért, majd vállalta munkaszolgálatos sorsársai lelki gondozásának felelősségét is 1944–1945-ben.

Tanítványainak seregéhez tartozónak érzem magam. Önéletírásának rendezése, feldolgozása ezért is őszinte örömet okozott számomra. Köszönöm a Soproni Múzeum munkatársainak és Szita Szabolcsnak, hogy segítették a munkámat!

A következőkben publikált kéziratok Csatkai Endre hagyatékában található, a Soproni Múzeum Helytörténeti Adattárában, illetve magánlevelezésének gyűjteményében. Az egykori múzeumigazgató levelező partnereinek száma meghaladja a százat, az általa írott leveleké pedig az ezernél többet is. Az 1950-es évekre baráti, szakmai ismeretségi köre kiterjedt az egész ország múzeumi hálózatára, miután 1950-ben elnyerte „az ország első muzeológusa” címet, a háború utáni gyűjteményi revíziós, nyilvántartási munkákra meghirdetett „munkaversenyt”. Tagja lett az Országos Múzeumi Tanácsnak, majd az MTA Művészettörténeti Bizottságának, így a korábbi évtizedek szakmai, egyéni kapcsolatainak köre is jelentősen bővült. Sok-sok levelet írt, sok-sok levélre szinte azonnal válaszolt, ezért aztán régi barátai mondták is, hogy „Kazinczyhoz mérhető levelezésének bősége”.

Halála után megjelent bibliográfiája nagyobb részben saját listáiból (önálló könyvek, folyóiratok, tudományos cikkek, hírlapi közlemények) állt össze. Környei Attila az elszórt, megbúvó, álnéven közölt cikkeket is felderítette, és a posztumusz közleményeket is számba véve tette teljessé a bibliográfiát.¹ A *Soproni Szemle* szerkesztőjeként 1955–1970 között folytatott levelezése egy későbbi életrajzi feldolgozás forrása lesz.²

¹ Környei Attila: Csatkai Endre irodalmi munkássága. *Soproni Szemle* (SSz.), 25 (1971), 66–75., 145–165.

² A levelezés a Magyar Nemzeti Levéltár Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltárában (MNL SL) található.

Irodalmi munkásságának sokrétűsége mutatja a társtudományok iránti széleskörű érdeklődését. Szorgalmas munkájának eredményein keresztül követhetjük annak az életprogramnak a megvalósulását, amelyet 1917-ben, 21 éves korában fogalmazott meg „Pár szó Sopron szépségeiről” című írásában. 1943-ban egy februári influenza után írta Bálint Sándornak Szegedre: „Soha ennyire közel nem járt hozzám a behívás ördöge, és ezért összeírtam azokat a munkáimat, amiket posthumusként adjatok majd ki.” Sajnos ez a lista nem került elő hagyatékából. A várostörténeti, a helytörténeti kutatásban élete végéig élen járt, példát mutatott tanítványainak a folytatásra.

A „régí nagyok” levelezésének közlése tudományos folyóiratokban, önálló kötetekben örvendetes módon egyre szaporodik. Így a Csatkai Endre levelező társainak hagyatékából publikált levelek szerencsés esetben a Soproni Múzeumban őrzöttekkel összehalálkozva adhatnak teljesebb képet íróikról. Esetünkben így jelent meg a Házi Jenő és Csatkai Endre közötti levélváltás 21 darabja az 1920–1967 közötti időből.³ Szentiványi Gyula és Csatkai Endre 1935–1940 között írt leveleit Kerny Terézia közölte a Művészettörténeti Dokumentációs Központ archívumából (ehhez Szentiványi Gyulának a Soproni Múzeumban őrzött, 1919–1955 között írott 19 levelét is a szerző rendelkezésére bocsátottuk).⁴ Megjelenés alatt áll Csapody Miklós „Írok, tehát vagyok” című tanulmánya Bálint Sándor és Csatkai Endre kedves, évődő hangú szakmai levélváltásáról, valamint Csatkai szegedi egyetemi habilitációs eljárásáról az 1943 és 1962 közötti időszakból.⁵

Csatkai Endre önéletírásaihoz csak a munkaszolgálatos ideje alatt menyasszonyához, Szattinger Erzsébethez írott leveleiből válogattunk. Szöveghű másolatai teszik az olvasó számára is személyessé a mindennapokat. E korszakot nagyrészt Szita Szabolcs mutatta be a Soproni Szemlében 1984-ben a levelezés alapján, Csatkai Endre munkaszolgálat (1944–1945) című kiváló tanulmányában.⁶ A kötet tehát nem Csatkai Endre „életrajza”, annak megírását egy fiatalabb kutató tűzheti maga elé célként.

A kéziratokat eredeti formájukban, szöveghű alakban közöljük, csupán a nyilvánvaló hibákat, tévesztéseket javítottuk.

³ Varga Imréné: „... öt évtizeden át támogatom és pártfogom voltál...”. Két tudós ember, Házi Jenő és Csatkai Endre barátságának kialakulása levelezésük tükrében. In: Tanulmányok Csatkai Endre emlékére. Szerk. Környei Attila - G. Szende Katalin. Sopron, 1996. (A Soproni Múzeum kiadványai 2.), 443–456.

⁴ Kerny Terézia: „Kedves Gyula Bátyám”, Csatkai Endre levelei Szentiványi Gyulához (1935–1940). *Ars Hungarica*, 38. (2012) 1. sz., 272–288 (a továbbiakban: Kerny 2012).

⁵ Csapody Miklós: „Írok, tehát vagyok!” Csatkai Endre és Bálint Sándor levelezése (1943–1962). Kézirat.

⁶ Szita Szabolcs: Csatkai Endre munkaszolgálat (1944–1945). *SSz.* 38. (1984), 332–345.